

تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی

هدیه عباسی، سارینا مصطفایی

1- دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی پردیس بنت الهدی صدر سنندج

2- دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی پردیس بنت الهدی صدر سنندج

Hedie.abasi.1994@gmail.com
Sarinamostafaii47913@gmail.com

چکیده:

برنامه درسی مطالعات اجتماعی مبنی بر فطرت گرایی و اهتمام به شکوفایی آن، سعی دارد زمینه های تربیت فردی و اجتماعی کودکان و نوجوانان را فراهم آورد. هدف از انجام این پژوهش، تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه ی ششم ابتدایی از لحاظ میزان فعال بودن متن، فعالیت ها و تصاویر با استفاده از روش تحلیل ویلیام رومی باشد که در دو بخش کمی و کیفی انجام گرفته و اعتبار و پایایی آن نیز شناسایی و بررسی شده، همچنین در این پژوهش، کتاب براساس مؤلفه های سند تحول بنیادین (هویت ملی، اخلاق، آداب و مهارت های زندگی) نیز مورد تحلیل واقع شده است. جامعه آماری کل کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی چاپ پنجم انتشار سال 1395 است. ابزار مورد استفاده: مشاهده و مطالعات کتابخانه ای و تجزیه و تحلیل داده ها می باشد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که ضریب درگیری متن معادل 0.1 که بیان کننده (چالش فکری کم)، ضریب درگیری فعالیت ها 2.4 که بیان کننده (فعالیت محور بودن کتاب در سطح مطلوب) و ضریب درگیری اشکال و تصاویر معادل 0.4 که نشان دهنده (چالش فکری کم) تصاویر است. همچنین بیشترین مقدار توجه کتاب به مهارت های گروهی و کمترین توجه به مهارت های جرأت ورزی و ارتباطی بوده، از میان مقوله های آداب و مهارت های زندگی: به تصمیم گیری 49٪ (بیشترین) و به تفکر انتقادی و مقابله با استرس با 3.06٪ و 1٪ به ترتیب (کمترین) توجه شده است؛ از لحاظ توجه به مؤلفه های اخلاقی در نظام اجتماعی، 32.4٪ کل فراوانی بعد میهن دوستی بوده، درحالیکه فقط 13.5٪ به بعد عدالت جویی اختصاص یافته و اما کتاب در زمینه هویت ملی: 57 مورد به ویژگی های جغرافیایی و 4 مورد به نماد ملی توجه داشته است.

واژگان کلیدی: تحلیل محتوا، اجتماعی ششم، ویلیام رومی، سند تحول بنیادین

مقدمه:

براساس سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران در سال 1390 به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید، تحولی اساسی در سال تحصیلی 91=92 رخ داد و آن هم آغاز پایه ششم ابتدایی برای نخستین بار در تحول نظام آموزشی کشور پس از پیروزی انقلاب اسلامی بود. هدف غایی این کتاب تربیت افرادی مؤمن، مسئول، آگاه و توانمند در زندگی فردی و اجتماعی، پایبند به اخلاق و ارزش های دینی و علاقمند به ایران و هویت اسلامی= ایرانی است (سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، 1390).

اکنون سوالی که مطرح می شود ای است که چه کسانی باید دانش آموزان را برای زندگی در اجتماع آماده کنند؟ آموزش و پرورش، وظیفه دارد تا نسل جدید را برای جامعه امروز آماده کند. این مهم در سطح آموزش عمومی، شامل مهارت های اولیه زندگی و جنبه های حرفه ای آن است تا افرادی که می خواهند در جامعه زندگی کنند را با اصول، قواعد، ارزش ها و هنجار های اجتماع آشنا کنند (آقاجانی، 1381).

همانگونه که مشخص است برخورداری از مهارت های اجتماعی و ارتباطات ثمربخش برای داشتن عملکردی موفق در زندگی ضروری است و همچنین هدف اصلی مطالعات اجتماعی تربیت شهروندانی مطلوب برای جامعه است و برای آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان ابتدایی باید نحوه آموزش، گروه های آموزشی، مقدار مشارکت والدین و معلمان در انجام آموزش، جو مدارس و تلاش برای کنترل اضطراب و استرس دانش آموزان مورد توجه قرار گیرد (فرخی، 1397).

رشد شخصیت و تحکیم هویت و نظام ارزشی ملی و دینی و اخلاقی و انسانی دانش آموزان ایرانی مهم ترین وظیفه تربیتی آموزش و پرورش است و تربیت شهروندی محلی، ملی و جهانی و مهارت های زندگی انسانی از طریق آموزش درست اندیشیدن، باید به عنوان بخشی جدایی ناپذیر از برنامه های درسی مدارس در نظر گرفته شود.

برای طراحی یک الگوی مناسب برنامه درسی و به یقین رویکرد ارزشی مناسب، باید منشأ اساسی کار از محیط فرهنگی، فکری، اجتماعی، تاریخی و بومی هر کشور آغاز شود. کتاب مطالعات اجتماعی در پژوهشی مشخص شد که میزان پرداختن به مهارت های اجتماعی در حد متوسط و پایین بوده است. باید توجه داشت که یادگیری فعال تنها زمانی امکان پذیر خواهد بود که محتوای کتاب درسی فعال باشد، زیرا در نظام های آموزشی متمرکز نظیر ایران مهم ترین منبع آموزش برای تمامی دانش آموزان همان کتاب درسی است لذا مؤلفه ی ضروری در تهیه کتب درسی برخورداری از ضریب درگیری ذهنی مناسب در محتوا می باشد.

نظام آموزش و پرورش در هر کشوری یکی از مهم ترین ارکان سازنده فرهنگ و هویت آن جامعه است. لذا تقویت فرهنگ و هویت ملی، نیازمند تقویت و تحول در نظام آموزش و پرورش است؛ هویت ملی ایرانی موجود در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش،

ترکیبی از سه بعد هویت اسلامی، هویت ایرانی و هویت متجددانه می باشد که می تواند موجبات همبستگی ملی رادر میان دانش آموزان فراهم نماید که در این میان، لایه هویت اسلامی از تأکید بیشتری در این سند برخوردار است (قربانی بهابادی، 1397)

مضمونی مثل جرأت ورزی که یک مضمون اصلی است دارای چند مضمون فرعی از قبیل: مهارت بیان احساسات و عقاید، مهارت انتقادپذیری، مهارت دلیل آوردن و مهارت نه گفتن می باشد. مهارت های گروهی نیز شامل مهارت دوست یابی، مهارت سازشی و مهارت کار گروهی است و مهارت های ارتباطی نیز شامل مهارت شنود مؤثر، مهارت کلامی و مهارت بازخورد است.

اسلامی و همکارانش (1387) نتیجه گرفتند که کتاب های درسی مطالعات اجتماعی، از نظر ایجاد و پرورش مهارت های ارتباطی بسیار غنی و قوی بوده است. کتاب مطالعات اجتماعی از نظر درک ارزش های اجتماعی و خودگردانی دارای وضعیت مناسب است، اما مهارت هایی مانند درک و اصلاح باورهای غلط، مهارت جرأت ورزی و مسؤولیت پذیری مورد غفلت واقع شده است و این در حالی است که مهارتی چون شغل یابی و آشنایی با قوانین اجتماعی نیز به کلی نادیده گرفته شده اند.

آموزش و پرورش اگر بخواهد هویت ملی و نظام ارزشی را اعتلا بخشد، باید آنان را در عصر جهانی شدن قرن حاضر برای زندگی آماده کند تا مهارت هایی را که کسب می کنند در مواجهه با وضعیت و اقتضائات عصر جدید به کار ببرد و مدرسه هایی که این دانش و مهارت ها را کسب می کنند، مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری بین رشته ای است که مفاهیم رشته های علمی چون: جغرافیا، تاریخ، اقتصاد، علوم سیاسی، جامعه شناسی و همچنین مطالعات مختلف مانند آموزش های مدنی، مطالعات شهروندی و زیست محیطی، دین و اخلاق بهره می گیرد و تقریباً در تمام کشورهای دنیا آموزش داده می شود.

پژوهش کیم (2004) نشان داد که توجه به هویت ملی در درس مطالعات اجتماعی برنامه درسی کره از نیمه دوم قرن بیستم مورد توجه قرار گرفته است. مؤلفه های اساسی دیگر که در برنامه مطالعات اجتماعی ششم دنبال می شود، آموزش آداب و مهارت های زندگی است که جایگاه ویژه ای در این برنامه درسی دارد. مهارت زندگی 5 محور اصلی دارد: مهارت رشد شخصی، مهارت بین فردی، مهارت اجتماعی، مهارت های اخلاقی و مهارت زیست محیطی سازمان دهی شده است (آقازاده و همکاران).

علاوه بر اینها تاریخ و فرهنگ گروه ها و قوم های مختلف را باید منعکس کند و گرایش دانش آموز به دین و اخلاق باید افزایش یابد؛ صفات اخلاقی چون: حیا، عفت، شجاعت، خویشتن داری، قدرشناسی، نوع دوستی، عدالت، قناعت، تکریم والدین و معلمان، صدق احسان و حسن خلق، سرمایه هرفرد موفق در زندگی است و در ارتباط با خود، خالق، خلق و خلقت باید شکل و حالتی را برگزینیم که نیکوترین باش.

از مطالب مشروح در قسمت مقدمه سوالات زیر استخراج می شود که این مقاله درصدد پاسخگویی به آنهاست:

- 1- متن کتاب مطالعات پایه ششم تا چه حد توانسته ذهن فراگیران را درگیر کند؟
- 2- محتوای کتاب تا چه حد بر فعالیت محوری تأکید دارد؟
- 3- شکل ها و نمودارهای کتاب تا چه حد بر درگیری ذهنی فراگیران تأکید می کنند؟
- 4- بیشترین و کمترین مقدار توجه کتاب به چه مقوله هایی اختصاص یافته است؟
- 5- کتاب مطالعات پایه ششم تا چه حد به مقوله آداب و مهارت های زندگی توجه کرده است؟
- 6- میزان اهمیت کتاب به مؤلفه های اخلاقی در نظام اجتماعی چگونه است؟

پیشینه ی تحقیق:

در دوره ی ابتدایی درسی که به طور مستقیم با آموزش مهارت های اجتماعی ارتباط دارد، درس مطالعات اجتماعی است. این درس در ابتدا در سال 1916 در کشور آمریکا با هدف آماده کردن افراد جوان به عنوان شهروندانی تاثیرگذار به وجود آمد و در سال 1921 مشروعیت قانونی یافت و موقعیت آن تثبیت شد. پس از تثبیت آن در برنامه درسی آمریکا، به تدریج به کشورهای اروپایی و انگلیس زبان چون استرالیا و کانادا و سپس سایر کشورهای جهان راه یافت (گوازی 1387). این کتاب در ایران با عنوان های گوناگون به وجود آمد اما پس از اصلاحات سال 1368، بحث های مربوط به عنوان درس مطالعات اجتماعی از سال 1372 به بعد، در دفتر برنامه ریزی دوباره اوج گرفتند.

مهارت های اجتماعی به مهارت هایی گفته می شود که شالوده ارتباطات موفق و دوست یابی را تشکیل می دهند و شامل مؤلفه هایی مانند: روابط غیر کلامی، همدلی با دیگران، بیان احساسات و عقاید، انتقادپذیری، ابراز وجود و جلب حمایت دیگران است (گرشام و همکاران، 2006؛ راثو، بیدل و مرای، 2008).

الیس (2013) مهارت های اجتماعی را مجموعه ای از رفتارهای معین و آموخته شده می داند که افراد در روابط میان فردی، برای بدست آوردن تقویت های محیطی یا حفظ آنها انجام می دهد.

ماتسون و همکاران (2013) مهارت های ارتباطی، مهارت نه گفتن، مهارت قدردانی از دیگران و مهارت های مقابله ای را نیز در مهارت های اجتماعی مؤثر می دانند.

تقسیم بندی مهارت های اجتماعی دیدگاه های متفاوتی دارند (ماتسون، هس و ماهان، 2013). لاک، کاساری و وود (2014)، مهارت های ارتباطی، مهارت های هویت یابی و مهارت های همکاری اجتماعی را برای دستیابی به مهارت های اجتماعی در نظر گرفته اند.

فتحی (1378) در تحقیق خود مهارت های اجتماعی را در پنج گروه: مهارت های گروهی، ارتباطی، استفاده از خدمات اجتماعی، جلب حمایت دیگران و شناسایی ارزش های جامعه، طبقه بندی نموده است.

فاتحی زاده و فتحی(1380) مهارت های اجتماعی را به مهارت های ارتباطی، مهارت درک ارزش های اجتماعی، مهارت خودگردانی و مهارت مقابله ای تقسیم نموده اند.

کارتلیج و میلبرن(1386) در مورد مهارت های اجتماعی: رفتار انطباقی فراگیر شده ای هستند که افراد را قادر می سازند تا بادیگران روابط متقابل داشته باشند، واکنش های مثبت بپردازند و از رفتارهایی که پیامدهای منفی دارند، اجتناب ورزند. مهارت های اجتماعی: همکاری، مسؤولیت پذیری، همدلی، دوست یابی و انتقادپذیری را شامل می شوند.

دهقانی(1388) و حسینی نسب و دهقانی(1387)، مهارت های اجتماعی را به مهارت های ارتباطی، مهارت جرأت ورزی، مهارت های پرورش حس همکاری، مهارت های خودگردانی، مهارت های درک اجتماعی، مهارت های آشنایی با قوانین اجتماعی و مهارت های مقابله تقسیم کرده اند.

مؤلفان بر ضرورت یکپارچه کردن درس های تاریخ، جغرافیا و تعلیمات مدنی در دوره ابتدایی تأکید کردند(محمودی،1390).

روش:

در این پژوهش، نمونه مورد مطالعه از نوع توصیفی و کمی (تجزیه و تحلیل داده ها) می باشد و روش مورد استفاده براساس رویکرد ویلیام رومی است که داده ها به صورت تصادفی انتخاب شده و مراحل آن بدین صورت است:

➤ تعیین ضریب درگیری متن:

1- انتخاب (تصادفی) 10 صفحه یا بیشتر از قسمت های مختلف کتاب

2- شمارش 25 جمله ی متوالی از صفحات انتخابی که در صورت عدم وجود 25 جمله متوالی در یک صفحه، شمارش جملات تا صفحات بعدی ادامه می یابد و نکته ی حائز اهمیت این است که عناوین، شکلها، سوالات فعالیت و مقدمه در تعداد جملات محاسبه نمی شوند. سپس هر جمله در این مقوله ها دسته بندی می شود:

(a) معرف جملاتی است که حقیقتی را بیان می کنند و نیازی به تلاش ذهنی ندارند.

(b) معرف جملاتی است که به بیان نتیجه گیری یا تعمیم می پردازند و نویسنده نظر خود را درباره روابط بین یکسری از حقایق به طور خلاصه بیان می کند.

(c) تعاریف، کلیه جملاتی که یک مفهوم را تعریف میکنند.

(d) سوالاتی که بلافاصله پاسخ آنها در متن داده شده است.

(e) سوالاتی که فراگیران برای پاسخگویی به آن باید به تحلیل اطلاعات بپردازند.

(f) سوالاتی که مستلزم نتیجه گیری و استنباط شخصی یادگیرنده باشد

(g) دستورالعمل هایی که از یادگیرنده اجرا و تحلیل برخی فعالیت هارا می خواهد یعنی جملاتی که به صورت مسئله ای بیان می شوند و باید به وسیله ی یادگیرنده حل شوند.

(h) سوالاتی که برای ترغیب علائق فراگیران مطرح می شود و جوابی در متن درس ندارد.

(i) جملاتی که در هیچ یک از مقولات فوق نمی گنجند.

از میان مقولات فوق (e, f, g, h)، در گروه مقوله های فعال و (a, b, c, d)، در گروه مقوله های غیرفعال قرار دارند و مقوله (i) نیز خنثی است و در تحلیل دخالته ندارد. سپس جمع هر کدام از مقوله های بالا که از کل هر 10 صفحه حاصل شده در فرمول زیر قرار می گیرد:

$$\text{ضریب درگیری ذهنی متن} = \frac{e + f + g + h}{a + b + c + d}$$

➤ تعیین ضریب درگیری ذهنی فعالیت ها:

1- انتخاب 10 صفحه از کتاب درسی به صورت تصادفی (n)

2- شمارش تعداد فعالیت ها از صفحات انتخابی (a)

سپس با استفاده از فرمول زیر ضریب درگیری ذهنی فعالیت ها محاسبه می گردد:

$$\text{ضریب فعالیت محور بودن کتاب} = \frac{a}{n}$$

➤ تعیین ضریب درگیری شکل و نمودار:

1- انتخاب 20 شکل یا نمودار موجود در صفحات انتخابی (تصادفی)

2- شکل و نمودارهای موجود براساس مؤلفه های زیر تحلیل می شوند:

(a) معرف نمودارها یا تصاویری است که به طور مستقیم و خیلی دقیق هدف را توصیف می کنند و فراگیر برای فهم هدف تصویر یا نمودار، نیازی به فعالیت ذهنی خاصی ندارد.

(b) معرف نمودارها یا تصاویری است که مستلزم فعالیت ذهنی یادگیرنده یا استفاده از اطلاعات جانبی برای فهم تصویر یا نمودار است.

(c) معرف تصاویری است که توضیح می دهند برای انجام یک فعالیت، چه فرایند و مراحل طی می شود و از چه وسایلی استفاده می شود.

(d) معرف تصاویر و نمودارهایی است که در هیچ کدام از مقوله های فوق نمی گنجند.

سپس شاخص درگیری یادگیرنده در نمودارها و تصاویر براساس فرمول زیر محاسبه می شود:

$$\text{ضریب درگیری ذهنی شکل و نمودارها} = \frac{b}{a}$$

تفسیر داده هانیز به شرح ذیل می باشد:

شاخص صفر: معرف عدم درگیری ذهنی فراگیر

شاخص یک: معرف مشارکت و درگیری فکری فراگیر

شاخص های عددی بالاتر: معرف میزان دعوت فراگیر به پژوهش بیشتر و متن و شکل و... نیازمند تحلیل و تفکر است.

شاخص های عددی پایین تر: معرف میزان دعوت به پژوهش کمتر

شاخص های زیر 0.4: چالش فکری کمتری دارند.

شاخص حدود 1.5: عمدتاً دربرگیرنده سوالات کاوشگرانه هستند.

یافته ها:

1- متن کتاب مطالعات پایه ششم تا چه حد توانسته ذهن فراگیران را درگیر کند؟

مقوله نمونه	a	b	c	d	e	f	g	h	i
1	8	2	0	0	0	1	1	0	13
2	18	0	1	1	3	1	0	0	1
3	18	0	2	1	0	0	1	0	3
4	15	3	5	0	1	1	0	0	0
5	21	0	4	0	0	0	0	0	0
6	14	0	1	0	1	8	0	0	1
7	18	1	3	0	0	0	0	1	2
8	17	1	3	0	0	0	0	0	4
9	18	1	1	0	0	3	0	2	0
10	13	0	4	0	0	0	1	0	7
جمع	160	8	24	2	5	14	3	3	31

$$\text{ضریب درگیری ذهنی متن} = \frac{5 + 14 + 3 + 3}{160 + 8 + 24 + 2} = \frac{25}{194} = 0.1$$

با توجه به نتیجه حاصل شده از جدول فوق، عدد نهایی 0\1 می باشد و این عدد بیان کننده آن است که متن کتاب، بیشتر شامل مسائل حفظی، حقایق و تعاریف است و چالش فکری کمتری برای دانش آموزان ایجاد می کند.

2- محتوای کتاب تا چه حد بر فعالیت محوری تأکید دارد؟

$$\text{ضریب فعالیت محوربودن کتاب} = \frac{a}{n} = \frac{24}{10} = 2.4$$

باتوجه به نتیجه فوق، شاخص بدست آمده بالاتر از 1 می باشد که این نشان دهنده ی فعالیت محور بودن کتاب در سطح بسیار مطلوب است.

3- شکل ها و نمودار های کتاب تا چه حد بردرگیری ذهنی فراگیران تأکید می کنند؟

مقوله صفحه	a	b	c	d
14	×			

			×	22
		×		29
	×			36
		×		38
			×	41
×				43
×				53
			×	60
		×		64
			×	70
			×	78
	×			81
			×	89
			×	93
		×		98
×				101
×				108
	×			112
			×	116
4	3	4	9	جمع

$$\text{ضریب درگیری ذهنی تصاویر} = \frac{a}{b} = \frac{4}{9} = 0.4$$

با توجه به نتیجه بدست آمده، تصاویر و نمودارهای متن، چالش فکری کمی دارند و قادر به درگیری ذهن فراگیران نیست.

4- بیشترین و کمترین مقدار توجه کتاب به چه مقوله هایی اختصاص یافته است؟
 بیشترین مقدار توجه کتاب به مهارت های گروهی و کمترین توجه به مهارت های جرأت ورزی و ارتباطی بوده است، در تحقیقی که انجام شد نشان داد در این کتاب 33 مفهوم درباره هویت ملی، 34 مفهوم درباره آداب و مهارت های اجتماعی و 35 مورد درباره اخلاق مشاهده شده است؛ همچنین 32.43٪ کل فراوانی کتاب بعد میهن دوستی است و 27.02٪ ابعاد مسئولیت پذیری و حق طلبی و تعاون است، این درحالی است که 13.51٪ به بعد عدالت جویی توجه شده است. میزان توجه به بعد تصمیم گیری نیز 30.06٪ بوده درحالی که کمتر از 1٪ به بعد مقابله با استرس و 3.06٪ به بعد تفکر انتقادی اهمیت داده شده است.

5- کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم تا چه حد به مقوله آداب و مهارت های زندگی توجه کرده است؟

در زمینه ی مؤلفه آداب و مهارت های زندگی، 49 مورد تصمیم گیری، 25 مورد ارتباط مؤثر، 23 مورد همدلی، 19 مورد روابط بین فردی، 18 مورد خودآگاهی، 10 مورد حل مسئله، 10 مورد تفکر خلاق، 8 مورد مقابله با هیجانات، 5 مورد تفکر انتقادی و 1 مورد مقابله با استرس مشاهده می شود.

6- میزان اهمیت کتاب به مؤلفه های اخلاقی در نظام اجتماعی چگونه است؟
در این کتاب 12 مورد میهن دوستی، 10 مورد مسؤولیت پذیری و حق طلبی، 10 مورد تعاون و 5 مورد عدالت جویی مشاهده میشود.

7- تا چه اندازه تصاویر و مطالب کتاب در زمینه ی هویت ملی بوده است؟
در کتاب مطالعات ششم 57 مورد به ویژگی های جغرافیایی، 36 مورد به افتخارات ملی، 36 مورد سیاسی، 27 مورد به میراث فرهنگی، 17 مورد به ارزش ها و هنجارهای ملی و 4 مورد به نماد ملی توجه داشته است.

پیشنهادهای:

- 1- متون کتاب به گونه ای که دانش آموزان را بیشتر با مسائل اجتماعی درگیر کند، تغییر یابد.
- 2- تصاویر کتاب متناسب با تغییرات اجتماعی تغییر یابند.
- 3- تمرینات پایان هر بخش به شکل بازی های گروهی ارائه گردند.
- 4- تا آنجایی که ممکن است دروس کتاب به صورت داستانی بیان شوند.
- 5- تدوین محتوای دروس به گونه ای صورت بپذیرد که به کودکان در تشخیص هنجارهای اجتماعی کمک کند.
- 6- در بین ابعاد آداب و مهارت های زندگی در متن این کتاب به مقوله استرس، پرورش تفکر انتقادی و همچنین به عدالت جویی توجه بیشتری نشان داده شود که رسیدن به این هدف مستلزم برگزاری دوره های ضمن خدمت برای معلمان است.
- 7- از آنجا که تربیت اخلاقی در آموزش و پرورش یک امر بسیار مهم تلقی می شود؛ لذا توجه بیشتر به مؤلفه ها و شاخص های تربیت اخلاقی در محتوای کتاب های درسی به ویژه کتاب مطالعات پایه ششم ضروری به نظر می رسد.

نتیجه گیری:

هدف از انجام این پژوهش، تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی از لحاظ میزان فعال بودن متن، فعالیت ها و تصاویر با استفاده از روش تحلیل ویلیام رومی بود که در دو بخش کمی و کیفی انجام گرفت؛ همچنین در این پژوهش مؤلفه های سند تحول بنیادین (هویت ملی، اخلاقی و مهارت های زندگی) نیز بررسی شد. جامعه آماری کل کتاب مطالعات اجتماعی ششم

ابتدایی چاپ پنجم انتشار سال 1395 است و ابزارمورد استفاده در تحقیق شامل مشاهده و مطالعات کتابخانه ای بوده است. نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل داده ها نشان داد که ضریب درگیری متن معادل 0.1 که بیان کننده (چالش فکری کم)، ضریب درگیری فعالیت ها 2.4 که بیان کننده (فعالیت محور بودن کتاب در سطح مطلوب) و ضریب درگیری اشکال و تصاویر معادل 0.4 که نشان دهنده (چالش فکری کم تصاویر) است همچنین بیشترین مقدار توجه کتاب به مهارت های گروهی و کمترین توجه به مهارت های جرأت ورزی و ارتباطی بوده، از میان مقوله های آداب و مهارت های زندگی: به تصمیم گیری 49٪ (بیشترین) و به تفکر انتقادی و مقابله با استرس با 3.06٪ و 1٪ به ترتیب (کمترین) توجه شده است؛ از لحاظ توجه به مؤلفه های اخلاقی در نظام اجتماعی 32.4٪ کل فراوانی بعد میهن دوستی بوده، درحالیکه فقط 13.5٪ به عدالت جویی اختصاص یافته و اما کتاب در زمینه هویت ملی 57 مورد به ویژگی های جغرافیایی و 4 مورد به نماد ملی توجه داشته است.

منابع:

1. آفاجانی، مریم. کتاب تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر سلامت روان و منبع کنترل نوجوانان، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی، 1386.
2. اسدی، جوانشیر؛ رضایی، رقیه؛ ترابی، سیداسماعیل. مقاله بررسی و مقایسه جرأت ورزی، اضطراب، افسردگی و فشار روانی در افراد نابینا و بینا، فصلنامه تعلیم و تربیت استثنایی (93 و 94)، (1388).
3. اسداللهی، فاطمه؛ قاسمی زاد، علیرضا؛ دهقانی، یوسف. مقاله تحلیل محتوای کتاب تعلیمات اجتماعی ششم براساس مؤلفه های سند تحول بنیادین (هویت ملی، اخلاق، آداب و مهارت های زندگی)، دوره سیزدهم، از ص 79-88، بخش علوم تربیتی، کازرون، پاییز 1395.
4. اسلامی، فرزانه؛ یارعلی، جواد؛ شواخی، علیرضا؛ عریضی، فروغ السادات. مقاله بررسی مهارت های ارتباطی و اجتماعی در کتابهای درسی تعلیمات اجتماعی، فصلنامه تعلیم و تربیت، دوره 24، از ص 191-221، دانشگاه پیامبراعظم (ص)، مرکز تربیت معلم و آموزش عالی استان اصفهان، بهار 1387.
5. حسینی نسب، داوود؛ دهقانی، مرضیه. مقاله تحلیل محتوای کتاب های تعلیمات دوره راهنمایی بر اساس مهارت های اجتماعی و بررسی دیدگاه های این دوره درباره محتوای کتاب های فوق الذکر، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره 24 (2)، تابستان 1387.
6. خادمی، محسن؛ محمدی، مهدی؛ ناصری جهرمی، رضا؛ منصوری، سیروس. مقاله تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بر حسب مؤلفه های مهارت های اجتماعی، مجله تعلیم و تربیت، دوره سی و دوم (شماره 126)، تابستان 1395.
7. دفتر تألیف و برنامه ریزی کتاب های درسی، چهارچوب برنامه ریزی درسی، تهران، انتشارات ایران، 1377.
8. دهقانی، مرضیه. مقاله تحلیل محتوای کتاب های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس مهارت های اجتماعی با توجه به دیدگاه آموزگاران، نشریه نوآوری های آموزشی، دوره هشتم (شماره 31)، از ص 121-148، دانشگاه فردوسی مشهد، پاییز 1388.
9. دهقانی، مرضیه؛ امین خندقی، مقصود. مقاله تحلیلی بر وضعیت موجود طراحی برنامه ی درسی تربیت اجتماعی دوره ی راهنمایی بر مبنای تحلیل محتوای کتاب های درسی و اسناد مرتبط برنامه ی درسی، 1 (3)، از ص 131-176، 1390.
10. سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، شورای عالی آموزش و پرورش، تهران، 1390.

11. غلامی پاچی، محمد؛ غلامی، عبدالله؛ غلامی پاچی، حبیب الله؛ سورتیجی، علی. تحلیل محتوای کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم دوره ی ابتدایی از نظر مقوله ها، چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، 12ص، تهران، مؤسسه آموزش عالی مهران، 1395.
12. فرهنگی، علی اکبر. کتاب ارتباطات انسانی (مبانی)، تهران، نشر رسا، 1397.
13. قاسمی، اسماعیل؛ مجیدی پرست، سجاد؛ مقاله تحلیل محتوای مقولات مهارت های اجتماعی در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی، نشریه پژوهش در برنامه ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی- برنامه ریزی درسی)، دوره یازدهم، شماره 16، از ص 74-83، زمستان 1393.
14. قربانی بهابادی، الهه. مقاله هویت کودکان ایرانی اسلامی در آموزش و پرورش دبستانی، پردیس فرهنگیان فاطمه الزهرا یزد، 1397.
15. قریشی نسب، هانیه السادات و خادمی، فاطمه. مقاله تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه ی ششم ابتدایی براساس روش ویلیام رومی، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، 10ص، تهران، 1394.
16. کارتلج جی؛ میلبرن، جی.اف. کتاب آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان، ترجمه نظری نژاد، محمدحسین، چاپ چهارم، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، 1385.
17. گوازی، آرش. مقاله ی مطالعه تطبیقی- تحلیلی، شیوه انتخاب و سازمان دهی محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی و آموزش شهروندی در مقطع آموزش ابتدایی ایران با سوئد، تربیت شهروند آینده، فصلنامه نوآوری های آموزشی، 7(25)، از ص 11-48، 1387.
18. محمودی، محمدتقی. مقاله ی تحلیل محتوای کتاب های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی تحصیلی از منظر نوع رویکرد آموزش شهروندی، دوره دوم شماره 2، فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، 1390.
19. فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی- برنامه ریزی درسی)، دوره سیزدهم شماره 23، پاییز 1395.